

Як бачимо, робота над втіленням видавничого проекту, що включає в себе видання терапевтичних казок — багатоступенева, складна і потребує особливої роботи автора, редактора, видавця, фахівців-психологів та психотерапевтів, щоб здійснити основну мету і завдання — допомогти дитині під час формування особистості позбутися страхів, фобій, психічних розладів та інших деструктивних форм, що негативно впливають на процес дорослішання.

Уся світова громадськість підтримує видання та реалізацію терапевтичних казок як один з найдоступніших методів виховання, психологічного втручання та допомоги дитині. Наступний крок — поява видань ТК на українському книжковому ринку.

1. Белкина Р. Детская сказка. Полет фантазии глазами редактора. М., 2001. 2. Бретт Д. «Жила-была девочка похожая на тебя...»: Психотерапевтические истории для детей / Пер. с англ. Г. А. Павлов. М., 1996. 3. Дикманн Х. Юнгианский анализ волшебных сказок. Сказание и иносказание. СПб., 2000. 4. Дрешер Ю. Н. Библиотерапия: теория и практика: Учеб. пособ. Казань, 2001. 5. Дрешер Ю. Н. Современная концепция подготовки специалиста-библиотерапевта: Науч.-метод. пособ. М., 2003. 6. Заширинская О. В. Сказка в гостях у психологии. Психологические техники: сказкотерапия. СПб., 2001. 7. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Основы сказкотерапии. СПб., 2006. 8. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии. СПб., 2000. 9. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Кудзилов Д. Б. Психодиагностика через рисунок в сказкотерапии. СПб., 2003. 10. Исаева Е. Н. О соционической библиопсихологии и соционической библиотерапии // Библиотековеденье. 2000. № 6. С. 53–60. 11. Огар Е. І. Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки: Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Львів, 2002. 12. Molicka M. Bajkoterapia: O lkkach dzieci i nowej metodzie terapii. Poznan, 2002.

УДК 945

О. І. Босак

ЛЬВІВСЬКА КНИЖКА (1941–1944 рр.)

Проаналізовано умови книговидання у Львові часів німецької окупації, ставлення населення до книжок та місце їх у львівських бібліотеках.

The article is about the conditions of book publication in Lviv during the times of German occupation, the attitude of population to books and their placing in the libraries in the city of Lviv.

Впливання культури на самопочуття народу відбувається інакше, ніж політичних звершень у далекому чи ближньому минулому. Творчі здібності народу багатогранні, тому культурна творчість не мусить обов'язково йти в унісон з державною, не завжди між цими двома цінностями є безпосередній зв'язок. Культурний фронт — один із головних аспектів змагання за національний дух. Тому не розуміє ролі культури в житті людської спільноти той, хто мислить за стандартом античного вислову, що, мовляв, серед зброї музам слід мовчати [Краківські вісті. 29 жовтня 1943].

Роки Другої світової війни загострили психологічну кризу українського громадянства, одна з причин якої проявилася у трансформації культурного, політичного і господарського життя з одних форм в інші. І одним із низки засобів подолання цього явища є праця письменника і, стосовно того, книговидавнича діяльність. Це пояснюється і тим, що нація — не тільки минуле і майбутнє, але і тим, чим є спільнота в конкретний момент. Тому вагомим було і залишається вдосконалення індивідуумів, без яких годі й думати про націю. Цей процес позначається в розвитку мистецтва, літератури, видавничої справи.

Період між двома великими війнами не надавав західному регіонові українського народу, можливостей оптимального розвитку (польський шовінізм, більшовицькі репресії).

Публічна думка завжди відіграла значну роль, адже — це наслідок сформованих переконань і новітніх вражень. З 1939 (і з 1941 року також) не існувало вже в Галичині політичних партій, які могли б легально впливати на формування української громадської думки. Преса, духовенство та інтелігенція не мали на це впливу.

Треба було наслідувати настанови митрополита Андрея: «Усі, що почуватимуться українцями і хочуть працювати для добра України, нехай забудуть про які-небудь ... роздори, нехай працюють в єдності і згоді над відбудовою ... нашого економічного, просвітнього і культурного життя» [Українські Щоденні Вісті. 5 липня 1941]. У цю складну добу нашої історії величезну роль відіграло українське друковане слово. Адже саме його посередництвом відбувався таємний процес духовного зближення, зміцнення в єдину національну спільноту. Тому, коли мірилом сили народного духу стає його книжка, то треба, щоб вона мала з ним міцний зв'язок, бо культурно-просвітницька праця велася здебільшого стихійно: то спалахувала, то ледве тліла, залежно від настрою чи навіть від примх окремих людей. І не дивно, що ця діяльність не давала бажаних наслідків. Дуже важливо було прислухатися до слів видатного наукового і культурного діяча М. Голубця, що на громадськості та інтелігенції лежить велика відповідальність, за кожную думку, за кожне слово, за кожний вчинок! [Наші Дні. №1.1941, с.1].

Незаперечним є те, що не кожен інтелігент здатний працювати у будь-якій галузі. Однак, у культурно-просвітницькій діяльності недостатньо провадилися заходи серед різних верст населення. Самовіддана просвітницька і культурна діяльність вимагала якнайбільшої кількості вартісних книжок для виховання. Суспільність не вдовільняла вже старі довоєнні теми, на часі стає проблематика сьогодення або відповідні історичні моменти, особливо з недавнього історичного минулого.

Розглядаючи проблему книговидавничої справи у Львові цього періоду, насамперед слід наголосити на двох обставинах, що стосувалися умов функціонування названої діяльності, а саме — політика властей і склад населення. Львівське населення у 1941 р., яке було свідком і об'єктом каральних акцій більшовицького режиму, сприймало бажане за дійсне, розглядаючи прихід нових властей як звільнення. Однак нові власті, розглядаючи Галичину лише як німецьку колонію, згідно зі своєю офіційною націонал-соціалістичною ідеоло-

гією, влаштовували щораз більші адміністра-тивно-правові обмеження і суворі переслідування. Так, 24 березня 1942 р. на території Дистрикту Галичини поширюється розпорядження властей Генерал-Губернаторства від 5 вересня 1940 р., за яким на видання і друк творів, що з'являлися періодично або неперіодично, треба мати дозвіл відділу Народної освіти і Пропаганди [Львівські Вісті. 1 травня 1942; Gazeta Lwowska. 30 квітня 1942]. За розпорядженням властей від 24 жовтня 1940 р., на терені Дистрикту заборонявся продаж літератури світоглядного або політичного характеру [Львівські Вісті. 5 травня 1942]. А що треба вважати світоглядною або політичною літературою — то ця проблема мала вирішуватися у Відділі пропаганди.

Діючі працівники культури і мистецтва, а серед них і письменники, журналісти, видавці, книгарі зобов'язувалися мати для вільного виконання спеціальний дозвіл Відділу Пропаганди [Рідна Земля. 22 серпня 1943; Gazeta Lwowska. 21/22 березня 1943].

Протягом наступних років власті видали чимало обмежувальних розпоряджень щодо дозволів на папір для різного друку, його запаси, витрати, реєстрацію і т. д. [Львівські вісті. 28 листопада 1942; Львівські вісті. 4 червня 1943; Львівські вісті. 25 квітня 1944; Gazeta Lwowska. 22 квітня 1944].

Друга важлива обставина, що впливала на книговидавничу справу, стосувалася національного складу населення Львова. Дані щодо кількості різного складу львів'ян одержано з офіційної статистики, яку вираховували нові власті, запровадивши карткову систему розподілу продуктів серед населення. Отже, на кінець 1944 р. населення Львова нараховувало приблизно 320 тис. чоловік, з яких 50 тис. — поляки, 105 тис. — євреї і лише 65 тис. — українці. [Львівські вісті. 8 квітня 1942]. Однак у 1942 р. до складу міста було включено низку навколишніх населених пунктів, що значно розширило його територію і збільшило склад його населення. Отже, за новішими підрахунками на кінець 1942 р. у місті проживало 171 303 поляків, 82 284 українців [Gazeta Lwowska. 13 квітня 1943; Львівські вісті. 14 квітня 1943] і приблизно 12 тис. німців [Львівські вісті. 15 квітня 1943].

Відновлювалася діяльність українських видавництв, які мали бути реорганізованими. Видання шкільних підручників повинно стати найбільш пильною справою для українців. І перші навчальні посібники для українських народних і фахових шкіл вийшли вже наприкінці 1941 р. [Львівські Вісті. 2/3 листопада 1941].

За складних воєнних обставин, коли вимагалася перебудова вищої освіти, було неможливим, щоб українські науковці протягом короткого часу зуміли подати до друку відповідні наукові видання. Виходом з цього становища мав стати переклад необхідних праць закордонних вчених українською мовою [Львівські Вісті. 2/3 листопада 1941]. І цим стало займатися Українське Наукове Видавництво.

Для випуску творів художньої літератури, а також популярних випусків наукового змісту створювалось Українське Видавництво Белетристичної Літератури, а для потреб музикантів — Українське Музичне Видавництво [Львівські Вісті. 2/3 листопада 1941].

Однак, незважаючи на прекрасні наміри, у Львові видавничий рух не розвивався в такому масштабі, про який мріяла українська громадськість.

Запаси складів львівських книгарень і українських з Відня, Праги, Ляйпціга вже були реалізовані, а потреба в українських книжках зростала.

Хоча були тисячі домівок з десятками тисяч книжок, однак серед них була маса таких, що досі не контактували з жодним читачем [Львівські Вісті. 29 жовтня 1942].

Для національної солідарності і віри у краще майбутнє громадськість закликала широкомасштабно змобілізувати і використати їх.

За ці роки видавництво «Львів-Краків» випускає найрізноманітніші видання — твори українських класиків: Т. Шевченка, О. Кобилянської, А. Свидницького, Б. Лепкого, І. Франка, Марка Вовчка, І. Нечуя-Левицького, Лесі Українки; книжечки з популярної і дитячої бібліотеки, поради з сільського господарства, ремесла, торгівлі; про найновіші досягнення у галузі техніки і матеріальної культури; з історії церкви та релігійного життя; публіцистичні, педагогічні, навчальні посібники; найрізноманітніші календарі [Львівські Вісті. 3/7 квітня 1942; Львівські Вісті. 18/20 січня 1942; Львівські Вісті. 25/26 січня 1942; Львівські Вісті. 16 лютого 1944; Наші Дні. № 9. 1942; Наші Дні. № 9. 1943].

Українські книговидавничі інституції, пам'ятаючи звернення митрополита Андрея, що молодь є «цвітом, будучністю нашого народу» [Краківські Вісті. 17 серпня 1943] величезну увагу приділяли праці для потреб підростаючого покоління. Видавництва проголошували конкурси для виявлення кращих зразків для наступного видання. Наприклад, конкурс на новий буквар [Львівські Вісті. 10 червня 1942] чи конкурс на літературу для дітей, який дав можливість виявити деякі спільні хиби, властиві для багатьох новітніх творів:

1. Убогість мови і неухвалене ставлення до неї;
2. Невміння спостерігати навколишню дійсність, стосунки між людьми;
3. Багато письменників не володіють засобами написання творів;
4. Більшість творів написані без врахування вікової психології дітей.

[Львівські Вісті. 4/5 липня 1943].

На культурній ділянці однією з найголовніших є освітянська, бо школа працює систематично й обдуманно, тому шкільництво для народу — наче вода для риби. А правильно налагоджене шкільництво — це не тільки відповідна кількість учнів і вчителів, приміщень, навчання та виховання, але також і достатня кількість шкільних підручників і книжок. 1941 р. було випущено близько 50% потрібних шкільних видань, а у 1942 р. ще стільки ж [Львівські Вісті. 13 листопада 1942]. Але необхідно було не лише випускати нові видання, а також шанувати і розумно використовувати попередні. Адже змінилася психологія суспільства взагалі, і молоді зокрема. І коли ускладнився випуск нових книжок, то вона стала дуже популярною. Книжка, яка ще кілька років не була серед молоді «до читання», тепер дуже змінилася. Такою привабливою книжкою стає навчальний посібник.

І, якщо у довоєнні часи саме висловлювання «підручник» було ніби дискримінаційним для учня, то під час війни відбуваються зміни [Gazeta Lwowska. 14 грудня 1943]. Вживані, пописані на полях, небажані до читання раніше, з різних галузей знань (навіть математики та граматики), стали охоче брати до рук хлопці та дівчата, посильні і працівники контор, торгові працівники-початківці, учні ремісничих майстерень, молодь торгових, ремісничих і економічних шкіл. Увесь вільний час, у неділю, самотужки схоплюють відомості про світ і його улаштування, про людину та її обов'язки. І тут провідником для них є шкільні посібники.

Книжка простує до читача десятки рук. Створюється своєрідна черга. Щораз більше відчувається нестача книжок. Тому такою злободенною стає справа відкриття бібліотек і читалень. Нові власті вирішили: всі книжки найбільших бібліотек Львова об'єднати в одну цілісність — Державну бібліотеку. Всього було залучено до праці близько 150 працівників, які багато років працювали у бібліотечній сфері, а очолював цей департамент німецький чиновник Йоганзен [Львівські Вісті. 28 липня 1942]. До складу Львівської Державної Бібліотеки належало 6 відділів, у яких було зосереджено біля 2 млн книжок [Lemberger Zeitung. 12 лютого 1942].

Перший відділ — це давня університетська бібліотека, що нараховувала не менше, як півмільйона книжок, працював абонемент, що видавав книги наукового змісту, але читальний зал був зачинений [Lemberger Zeitung. 12 лютого 1942; Gazeta Lwowska. 29/30 листопада 1942].

Другий відділ — полоністична бібліотека, або давній Оссолінсум, що налічував близько 700 тис. томів польською мовою [Lemberger Zeitung. 12 лютого 1942]. Для масового читача вона була недоступна, у ній тривала тиха підготовча робота, вірна доброї наукової і бібліофільської традиції — організація, консервація, перегруповання книжок [Gazeta Lwowska. 29/30 листопада 1942].

Третій відділ — Українська спеціалізована бібліотека, давня бібліотека НТШ, що налічувала понад 200 тис. видань [Lemberger Zeitung. 12 лютого 1942]. Це найбільша українська бібліотека Галичини з великим рукописним відділом (2 тис. інвентарних номерів на 3 млн одиниць), серед яких є рукописи Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки [Львівські Вісті. 21 жовтня 1941; Наші Дні. № 1. 1941].

Наступні три: Педагогічний, Технічний, Медичний відділи мали спеціалізований характер [Львівські Вісті. 28 липня 1942; Gazeta Lwowska. 25 липня 1942]. Вони обслуговували студентську молодь відповідних спеціалізацій.

Як видно, I–II відділи мали характер загальної наукової книгозбірки, переважно польською і німецькою мовами, із багатим змістом полоніки, галиціану і леополітану, українки, зміст III — виключно український, а IV–VI відділи — спеціальні, навчального змісту.

Наукові та навчальні відділи були також і при інших закладах. Так, наприклад, у фондах Українського національного музею було понад 20 тис. книжок [Львівські Вісті. 14 березня 1942]. Працівники музею здійснювали наукову працю у 3-х напрямках: науково-аналітичному, монографічного вивчення і загальної характеристики.

При Львівському історичному музеї була наукова бібліотека, що налічувала 5 856 видань [Наші Дні. № 1. 1942]. Міський театр у своїй бібліотеці мав низку видань, що налічували понад 80 назв п'єс [Львівські Вісті. 15/16 лютого 1942].

На заклик відділу культури праці при Українському центральному комітеті почалося збирання книжок від населення для так званих мандрівних бібліотек [Львівські Вісті. 23 жовтня 1942; Львівські Вісті. 18 листопада 1942].

Багато зусиль витрачалося на впорядкування правописно-мовної проблеми, що так і не була вирішена.

Хоча Українське видавництво і видало правописний словник Ізюмова, який мав би покласти край усякій сваволі, але проблема правописної дисципліни так і не була вирішена [Львівські Вісті. 10 квітня 1942]. Треба було визнати, що лише наукові установи, вчені-мовознавці мають право встановлювати правописні закони, змінювати та доповнювати їх, а громадськість повинна підпорядковуватись їхнім рішенням, дотримуватися та вважати за авторитетними на кожному кроці суспільного життя.

Отже, незважаючи на умови та обставини, українська спільнота Львова того періоду прагнула реалізувати природне право всякої нації розвиватися і духовно вдосконалюватися.

УДК 070.325

М. М. Кулинич

ВІДЕНСЬКИЙ «ВІСТНИК ДЛЯ РУСИНІВ» НА СТОРІНКАХ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВИХ І НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ВИДАНЬ

Серед періодичних видань середини XIX ст. заслуговує на увагу часопис віденський «Вістник для русинів». Сьогодні, як зауважує автор, він являє собою майже не досліджений острів. Саме на часі визначити його внесок у формування національної самосвідомості українців, подбати, щоб видання зайняло належне місце в історії української преси.

Among the magazines of middle a XIX century deserves on attention a magazine Viennese «Vistnik for rusiniv». Today, as an author notices, he shows by itself an island is not investigational almost quite. Exactly topically define his payment in forming of national consciousness of Ukrainians, to look after, that edition took the proper place in history of the Ukrainian press.

Кажуть, що газета живе один день. Ця фраза, хоч і по-афористичному замашна, не зовсім справедлива. Минає час, і, полежавши на полицях бібліотек, газети стають для нас такою ж цінністю, як і давні літописи, бо ж вони несуть достовірну інформацію про свою добу, свою епоху. До них звертаються науковці, дослідники громадсько-політичного і культурного життя відповідного періоду.